

УДК: 336.717.13(4-672EU)
Biblid 1451-3188, 16 (2017)
Год XVI, бр. 60, стр. 138–158
Изворни научни рад

ТРГОВИНСКИ ПРОМЕТ ПЛАТНИМ И ИНФОРМАЦИОНИМ УСЛУГАМА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

*проф. др Кристијан РИСТИЋ¹
доц. др Ања ГЛИГИЋ²*

ABSTRACT

During the process of establishing new mechanisms of integration of material spheres and the service sector, the development of international trade has led to the expansion of the list of objects of international business relations and trade turnover in the world market. Such a phenomenon that will further its cyclical development, represents a new stage and the lobby of the contemporary world economic and trade order. Many states have traditionally shown a high degree of control of entrepreneurial activity in the area of services. However, today is it indisputable that the process of establishing a new mechanism of integration in the areas of material productions and services is underway; this process is accompanied by a strong liberalization of international trade relations at the global level. The legal provisions governing the supply of services have been increasingly influenced by the international legal regime, whose predominant impact has a “discharging effect” on the capacity of the national legislation. The authors point out that the diverse nature of the services causes different problems not only in defining and understanding the character of services, but also in establishing a legal framework for their proper standardization which would regulate ways of providing services in the global market. This approach is the basis for structuring mechanism of legal liberalization in international trade. Object services on the international market mean a temporary or occasional provision of services outside the borders of the home country donors. States often sought through national legislation, establishing different types of restriction in services in the internal market.

Key words: European Union, payment, information services, international trade.

¹ Пословни и Правни факултет, Универзитет Унион „Никола Тесла“, Београд, Е-маил: kristijanristic.fpim@yahoo.com

² Београдска банкарска академија, Универзитет Унион, Београд.

1) СВРХА

Промет услугама све је интезивнији а лепеза асортимана све шира, нарочито откако се појавио е-комерц и услуге ИТ. Познато је да у односу на класичну трговину робом правно уређење међународног промета разноврсним услугама има низ специфичности. Углавном је у питању све израженија тежња према либерализацији глобалне трговине методом усаглашавања правне регулативе на универзалном, регионалном, билатералном и националном нивоу. Поред заштите интереса националних давалаца услуга од иностране конкуренције, циљ ограничења је различит. Он може бити израз настојања за одговарајућим квалитетом услуга, њиховим безбедним коришћењем, уравнотежењем платног биланса и очувањем целине националног финансијског система, као и за реализацију бројних других интереса. Потреба за доградњом формално-правног оквира у међународном промету услуга је врло евидентна. Стога, овај прилог има за циљ да осим појмовних обележја укаже на битне карактеристике услуга у међународном промету из визуре универзалног регулаторног оквира успостављеног нормама Светске трговинске организације (СТО). Услуга је, као и физички производ, реакција произвођача на захтеве тржишта из чега произилази да она има своју потрошачку вредност. Међутим у односу на робу, као међународног трговинског објекта, услуге имају низ специфичности. Промет разних услуга на међународном тржишту подразумева привремено или повремено задовољавање одређених потреба корисника ван границе матичне државе даваоца тих услуга. Наиме, услуге се у савременим условима одликују својом разноликошћу, комплексном структуром као и специфичним модалитетом промена. Међутим често се обим услуга потцењује због одсуства јасне демаркационе вредности учешћа робе, с једне стране, и услуга, с друге стране, у структури остварене укупне добити.³ Наглим технолошким развојем које су пратиле и одговарајуће, не само технолошке већ и регулаторне, промене, отворена су врата иностраним даваоцима услуга, уз смањење или чак и елиминисање постојећих баријера уласка на унутрашња национална тржишта појединих држава Европске уније, или јединствених интеграција и слободних царинских територија. Појава интернета омогућила је нови спектар међународне трговине услугама почев од електронског банкарства до учења на даљину. Створен је виртуелни простор, који је уклонио баријере у трговини на удаљеним локацијама. Долази до развоја софтвера, појаве нових консултантских и саветодавних услуга. Услед тога, државе су све више подвргнуте нужношћу напуштања претходних монопол домена успостављених у корист националних услужних служби у односу на инострану

³ А. Ћирић, „Услуге као предмет међународног трговинског промета“, *Правни живот*, бр. 11/2011.

конкуренцију. Данас услуге постају најдинамичнији сегмент међународне трговине. Та чињеница условљавала је потребу за усаглашавањем појмовног одређења и општих карактеристика услуга, као јединствено посматраног поимања начина односно модула њиховог пружања и коришћења у међународном трговинском промету. Државе, земље чланице Светске трговинске организације преузимају на себе конкретне обавезе у вези са ограничавањем права на коришћење баријера такве врсте, стварајући, истовремено, својеврстан форум за даље преговоре о још ширем отварању тржишта услуга у читавом свету, предвиђајући и посебан правни механизам за решавање евентуалних спорова.⁴ У томе је и основна сврха унапређивања промета свих врста услуга у укупном међународном трговинском промету. Постоји низ облика и видова пружања услуга, а предмет анализе су, углавном, три врсте услуга: а) платне услуге на унутрашњем тржишту ЕУ, б) услуге ИТ (информационе технологије), и в) услуге електронске трговине. Неопходно је утврдити нова правила како би се испуниле регулаторне празнине истовремено пружајући више правне јасноће и осигуравајући доследну примену законодавног оквира широм ЕУ. Истоветне услове пословања требало би гарантовати постојећим и новим учесницима на тржишту како би се новим средствима плаћања омогућило ширење тржишта и осигурао висок ниво заштите потрошача при коришћењу тих платних услуга широм ЕУ. Тиме би требало постићи ефективност платног система у целини и довести до већег избора и транспарентности платних услуга, и истовремено ојачати поверење потрошача у усклађено тржиште плаћања. Нагло су се повећали ризици, ширењем обима, у вези са електронским плаћањем. Други разлог је пораст техничке сложености електронских плаћања и нове врсте платних услуга, које су од виталног значаја за ефикасније функционисање привреде. Последњих година повећали су се ризици за сигурност повезани са електронским плаћањем. Разлог је пораст техничке сложености електронског плаћања, непрекидно растући утисак електронских плаћања широм света и нове врсте платних услуга. Сигурне и поуздане платне услуге кључни су услов за тржиште платних услуга које добро функционише. Стога би корисници платних услуга требали бити примерено заштићени од таквих ризика. Платне услуге кључне су за функционисање виталних привредних и друштвених активности. Овом Директивом (*Директива (ЕУ) 2015/2366*) треба да се регулише одобравање кредита од стране институција за платни промет, тј. одобравање кредитних линија и издавање кредитних картица само ако је то уско повезано с платним услугама. Институцијама за платни промет примерено је допустити одобравање таквог кредита с обзиром на њихове прекограничне активности само у случају да се кредит одобрава ради унапређивања платних услуга и ако

⁴ А. Ћирић, "The dispute settlement procedure before the World Trade Organization", *Yearbook on International Arbitration*, European Academic Press, Graz, 2010, Vol. I, pp. 57-75.

је реч о краткорочном кредиту који се одобрава на рок од највише 12 месеци укључујући и обнављајући кредит, под условом да се у већој мери рефинансира из регуларног капитала институције за платни промет, те других новчаних средстава тржишта капитала, а не из средстава која се држе у име клијената за платне услуге. Таквим правилима не би се требала доводити у питање Директива 2008/48/ЕЗ Европског парламента, а ни друго релевантно право ЕУ или националне мере повезане с условима за одобравање кредита потрошачима који нису усклађени с овом Директивом. С циљем повећавања транспарентности пословања институција за платни промет које имају одобрење, али су и регистрована код надлежних тела матичне државе чланице укључујући њихове заступнике, те како би се осигурао висок ниво заштите потрошача у ЕУ потребно је осигурати једнострани приступ јавности попису субјеката који пружају платне услуге. Државе чланице требало би да осигурају сигурност достављених података односно њихову ажурност. Те мере треба да допринесу и побољшању сарадње надлежних тела. Због различите националне праксе у погледу наплате употребе одређеног платног инструмента („наплата додатних накнада“) дошло је до измене хетерогености тржишта плаћања у Европској унији и збуњености потрошача посебно у е-трговини и прекограничном контексту. Трговци који се налазе у државама чланицама где је наплата додатних накнада допуштена нуде производе и услуге у државама чланицама где је наплата додатних накнада забрањена, па наплаћују додатне накнаде потрошачу. Такође, постоји много примера трговаца који потрошачима наплаћују много веће додатне накнаде од трошкова које сnose трговци, као резултат употребе одређеног платног инструмента. Потом, снажан разлог за преиспитивање праксе наплате додатних накнада подупире се чињеницом да се Уредбом ЕУ 2015/751 утврђују правила за међубанкарске накнаде за плаћања по основу картица. Међубанкарске накнаде представљају основицу накнаде трговца за картице и плаћања по основу коришћења картица. Наплата додатних накнада је пракса којом се, понекад, користе трговци како би надокнадили додатне трошкове плаћања по основу картица. Уредбом ЕУ 2015/751 намећу се ограничења разних банкарских накнада. Предмет ове Директиве (*Директива (ЕУ) 2015/2366*) требало би да су само уговорне обавезе и одговорност између корисника платних услуга и пружања платних услуга. Међутим, правилним функционисањем кредитних трансфера и других платних услуга захтева се да пружаоци платних услуга и њихови посредници, као што су они који обрађују, имају уговоре у којима су утврђена њихова међусобна права и обавезе. Питања повезана са одговорношћу саставни су део тих стандардизованих уговора. Како би се пружаоци платних услуга и посредници који суделују у платним трансакцијама могли поуздати једни у друге, потребна је правна сигурност да ће пружаоцу платних услуга на којем не лежи одговорност примати накнаду за настале губитке или износе који се исплаћују на основама ове Директиве

повезане са одговорношћу. Остала права и детаљи повезани са обимом регресног права и начин решавања потраживања према пружању платних услуга, или посреднику којем се може приписати неправилно извшена платна трансакција, требало би да подлеже договору.

Када је у питању електронска трговина (е-комерц) прва асоцијација углавном је куповина и продаја на разним веб-сајтовима. Међутим, у питању је широка лепеза могућности коришћења електронског потписа, електронског документа, стварање услова за обављање платног промета електронским путем, уређење електронског оглашавања, итд. Кровни документ из области е-трговине на нивоу ЕУ је Директива о електронској трговини (Директива ЕУ 2000/31/ЕЗ). Ова директива бави се најопштијим питањима у овој области као што је отпочињање обављања ове делатности, обавезне информације које се могу налазити на сајту, информације које мора садржати комерцијална комуникација, пуноважности уговора у електронском облику, питање искључења од одговорности, клаузула унутрашњег тржишта, итд. Пружање услуга информационог друштва, а по Директиви дефинише се као „услуге које се пружају углавном уз надокнаду, на даљину, путем електронских средстава и на индивидуални захтев корисника услуга“, а сам пружалац услуге одређује се као “физичко или правно лице које пружа ову услугу“. Дакле, Директива тежи спектру активности које се одвијају на интернету, а не само активности које се традиционално поистовећују са трговином на интернету. С друге стране, судска пракса у ЕУ из ове области указује да не постоји консензус око тога шта све спада у ову категорију, него се то утврђује од случаја до случаја. У Директиви о електронској трговини (Directive 2000/31/E3) не постоји генерална обавеза мониторинга (*general obligation to monitor*). Треба имати у виду да пружалац услуга информационог друштва обухвата много ширу категорију од онога што се традиционално сматра е-трговином, те овде спадају сви они субјекти (физичка и правна лица) која пружају услуге углавном уз накнаду, на даљину, путем електронских средстава и на индивидуални захтев корисника услуге. Директива је, као кровни документ у овој области, покушала да регулише основна питања у вези са различитим активностима ове широке категорије субјеката и успостави нека основна правила у овом погледу. Дефинитивно, једна од највећих заслуга Директиве је успостављање основних правила о одговорности на интернету, због огромног значаја за ИКТ индустрију. Основни режим који Директива уводи је да ниједан пружалац услуга информационог друштва који врши чисти технички пренос података, привремено или трајно складиштење података, није обавезан да врши претходни мониторинг садржаја који преноси или чува, нити да активно тражи чињенице које доказују нелагодност тог садржаја. Овим правилима Директива је покушала да направи баланс између захтева у погледу контроле истог. Чист аутоматски пренос података (мере *conduit*) обавља се кад пружалац услуга информационог друштва пружа услуге приступа мрежи или пружа

услуге преноса података. У складу с тим, члан 12 Директиве предвиђа да пружалац услуга који преноси електронске податке које му је предао корисник услуге, да би био изузет од одговорности мора да испуњава следеће услове: да није иницирао пренос, извршио одабир података, изменио податке и одабрао примаоца преноса. То укључује и аутоматско, посредничко и привремено складиштење пренетих података, а углавном се односи на традиционалне провајдере који омогућају приступ интернету.

Привремено складиштење (*caching*) података обухвата и привремено и аутоматско складиштење у сврху омогућавања даљег преношења података на најефикаснији начин. Привремени пружалац ових услуга мора да се бави аутоматским, посредничким и привременим складиштењем које служи само за ефикаснији пренос података тражених од стране других корисника услуга, и он не сме да мења податке, мора да уважава услове за приступ подацима, мора да поступа у складу са правилима за ажурирање података која су општеприхваћена у тој индустрији, да делује у складу са дозвољеном применом технологија за прикупљање података, и да уклони или онемогући приступ подацима које је чувао одмах након сазнања да су подаци уклоњени из првобитног преноса посредством мреже, или је онемогућен приступ до њих (субјективни елемент који се односи на сазнање у вези са незаконитим подацима и применом дужне пажње у том погледу, као нпр. прокси сервери који чувају копије информација о посећеним веб-сајтовима од стране њихових корисника). На крају овде се ради о чувању тачно одабраних података и њиховом постављању од стране корисника услуге који се чувају у неодређеном временском периоду, тј. трајно складиштење (*hosting*). Највећи изазов Директиве је „скидање“ спорних садржаја, да прекину или предупреду радње које воде кршењу права трећих. Стога независно од њиховог изузећа од одговорности, свакако им се може наложити да прекину штетне радње.

2) МЕРЕ ЕУ

Појам услуга у праву Европске уније одређен је у чл. 50 Уговора о оснивању, који представљају темељни критеријум за утврђивање домаћаја правног оквира ЕУ о слободи промета услуга. Под услугама се у смислу овог Уговора подразумевају „активности које се, по правилу, обављају уз накнаду уколико се на њих не односе одредбе о слободном кретању лица и слободном промету робе и капитала“. Услуге нарочито обухватају: а) делатности индустријског карактера; б) делатности трговачког карактера; в) делатности занатског карактера; г) делатности слободних професија; Значај питања трговинског промета услуга произилази из чињенице да она представљају основне претпоставке за анализу досадашњих решења, као и за њихову даљу изградњу, како на нивоу СТО, тако и унутар тржишта Европске уније, као најзначајније регионалне привредне интеграције у свету. Поред тога, и национална тржишта

у сектору услужних делатности, укључујући и Републику Србију, упућена су на поштовање међународног трговинског режима који одликују појачана либерализација и континуирано уклањање регулаторних препрека у међународном промету. На нормативном плану постоје озбиљне потешкоће у примени већ достигнутог нивоа хармонизације и унификације у области промета робе, индустријских и других производа, с једне стране, и услуга по критеријуму њиховог пласмана у извозу и увозу, с друге стране. Понекад је тешко на традиционалан начин применити постојећа руководна трговачка начела робом у односу на трговања услугама укључујући, на пример, принцип највећег повлашћења или национални третман. Поред Уговора о оснивању, свакако најзначајнији правни документ је Директива 2006/123/о услугама на унутрашњем тржишту, која је позната и као Болкенштајнова директива (*Bolkestein Directive*).⁵ Директива је била предмет контроверзних ставова у земљама чланицама. Њени критичари тврде да ће она довести до конкуренције између радника у различитим деловима Европе и да ће резултирати падом цене радне снаге и социјалним дампингом. Директива 2007/64/ЕЗ Европског парламента од 13.12.2007. о платним услугама на унутрашњем тржишту и о измени директива 97/7/ЕЗ, 2002/65/ЕЗ, 2005/60/ЕЗ и 2006/48/ЕЗ те стављања ван снаге Директиве 97/5/ЕЗ. Уредба ЕЗ бр. 924/2009 Европског парламента од 16.09.2009. о прекограничним плаћањима у Заједници и стављања ван снаге Уредбе (ЕЗ) бр. 2560/2001. Директива 2009/110/ЕЗ од 16.09.2009. о оснивању, обављању делатности и бонитетном надзору пословања институција за електронски новац, те о измени директиве 2005/60/ЕЗ и 2006/48/ЕЗ и стављање ван снаге Директиве 2000/46/ЕЗ.

Уредба ЕЗ бр. 260/2012 Европског парламента од 12.03.2012. о утврђивању техничких и пословних захтева за кредитне трансфере и изворна терећења у еврима и о измени Уредбе (ЕЗ) бр. 924/2009. Директива 2011/83/ЕУ Европског парламента и већа од 25.10.2011. о правима потрошача, измени Директиве већа 81/13/ЕЕЗ и Директиве 1999/44/ЕЗ Европског парламента и стављању ван снаге Директиве већа 85/577/ЕЕЗ и Директиве 97/7/ЕЗ. Директива (ЕУ) 2015/2366 Европског парламента (од 25. новембра 2015. године) односи се на платне услуге на унутрашњем тржишту, потом о измени директиве 2002/ЕЗ, 2009/65/ЕЗ, 2009/110/ЕЗ и 2013/36/ЕУ те уредбе (ЕУ) бр.1093/2010 и о стављању изван снаге Директиве 2007/64/ЕЗ. Дакле, ревидирани правни оквир ЕУ о платним услугама надопуњује се Уредбом ЕУ 2015/75 Европског парламента. Том се уредбом уводе правила нарочито у односу на накнаду међубанкарских накнада за трансакције између картица и њоме се настоји још

⁵ Frits Bolkestein је био Комесар Генералног директората за унутрашње тржиште ЕУ у време доношења директиве. Интернет: http://en.wikipedia.org/wiki/Frits_Bolkestein.

више убрзати постизање ефикасног интегралног тржишта за плаћање по основу картица. Одредбом најновије Директиве о захтевима за транспарентношћу и обавештавањем за пружањем платних услуга те оне о правима и обавезама у вези са пружањем и поређењем платних услуга би се примењивали према потреби, и на трансакције у којима се један давалац платних услуга налази изван Европског привредног простора (ЕПП), како би се избегли различити приступи у државама чланицама на штету потрошача. Према потреби те би уредбе требало проширити на трансакције у свим службеним валутама између давалаца платних услуга који се налазе унутар ЕПП. Новчана пошиљка једноставна је платна услуга која се, обично, заснива на готовини коју је уплатилац дао пружаоцу платних услуга, који шаље одговарајући износ, путем комуникацијске мреже, приматељу плаћања или другом пружаоцу платних услуга који делује у име приматеља плаћања. У неким државама чланицама, трговци на велико и трговци на мало, јавности пружају одговарајућу услугу којом им се омогућава плаћање комуналних или других редовних рачуна домаћинстава. Ове услуге плаћања рачуна требало би третирали као новчане пошиљке, осим ако надлежна тела сматрају да је та активност део других платних услуга. Овом Директивом требало би настојати да се осигура континуитет на тржишту чиме се омогућује постојећим и новим пружаоцима услуга, независно од пословног модела који примењују, да нуде своје услуге са јасним и усклађеним регулаторним оквиром. У очекивању примене тих правила, не доводећи у питање потребу осигуравања сигурности платних трансакција и заштиту клијената од доказаног ризика од преваре државе чланице, Комисија Европске централне банке и Европско надзорно тело за банкарство (основано Уредбом ЕУ бр.1093/2010 Европског Парламента и Већа требало би да гарантује праведно тржишно такмичење на том тржишту уз избегавање неоправдане дискриминације против постојећих тржишних учесника. Сваки пружалац платних услуга требао би да пружа услуге иницирања плаћања. Давалац услуга иницирања плаћања и даваоци услуга информација о стању на рачуну, када пружају искључиво те услуге не поседују новчана средства клијента. У складу с тим било би несразмерно наметати капиталне захтеве тим новим учесницима на тржишту. Међутим, важно је да они могу покрити своје обавезе у односу на властите активности. Стога би се од њих требало тражити поседовање осигурања од професионалне одговорности или успоредиву гаранцију. Како би се избегла злоупотреба права пословног случаја потребно је од институције за платни промет која у држави чланици тражи одобрење захтевати да бар део својих активности пружања платних услуга обавља у тој држави чланици. То значи да треба осигурати држање новчаних средстава корисника платних услуга одвојено од новчаних средстава институције за платни промет. Захтеви повезани са заштитом новчаних средстава потребни су само када институција за платни промет поседује новчана средства корисника платних услуга. Овом Директивом, из

2015. године, не мењају се обавезе институција за платни промет у погледу рачуноводственог извештавања, нити обавеза провођења ревизија њихових годишњих и консолидованих финансијских извештаја (које морају да израде институције за спровођење платног промета) у складу са Директивом 86/615/ЕЗ и Директивом 2013/34/ЕУ Европског парламента. Годишњи и консолидовани финансијски извештаји треба да се подвргну ревизији осим у случају када је институција за платни промет изузета из те обавезе по основу тих директива.⁶ При пружању једне или више платних услуга обухваћених овом Директивом даваоци платних услуга требало би увек да имају рачуне за плаћање искључиво за платне трансакције. Како би даваоци платних услуга могли да пруже платне услуге неопходно је да имају могућност отварања и вођења рачуна о кредитним институцијама. Државе чланице треба да осигурају да је приступ таквим рачунима пружен на недискриминирајући начин и сразмерно законитом циљу којем је намењен. Иако се може радити о основном приступу он би увек требао бити довољно широк како би институција за платни промет могла своје услуге да пружи на несметан и делотворан начин. Овом Директивом поштују се основна права и начела призната Повељом Европске уније у основним правима, укључујући право на поштовање приватног и породичног живота, право на заштиту личних података, слободу предузетништва, право на делотворни правни лек и право да не буде два пута кажњен за исто кривично дело. Ова Директива мора да се проводи у складу са тим правима и начелима.

3) САДРЖАЈ

Појам „услуге“ означава бројне видове делатности у најразличитијим гранама међународне трговине, а за разлику од промета робом у питању је „невидљива“ трговина која није увек повезана са физичким „преносом“ производа преко државних граница. Услуге су, у поређењу са робом, нематеријални производ који се не може ускладиштити и чувати, али који се може продати. Предмет услуге је све оно чиме се тргује, али што вам не може пасти на ногу. Управо по свом предмету, услуге покривају читав низ неопипљивих активности које је тешко сажети у оквиру једноставне и свеобухватне дефиниције. Истиче се да услуге представљају групу веома хетерогених активности за чије одређење није увек могуће пронаћи јединствен и у потпуности адекватан приступ. Услуге обухватају активности,

⁶ Директива 2013/34/ЕУ Европског парламента од 26. априла 2013. године о годишњим финансијским извештајима, консолидованим финансијским извештајима и повезаним извештајима за одређене врсте предузећа, о измени Директиве 2006/41/ЕЗ Европског парламента, и о стављању ван снаге Директиве Већа и о стављању ван снаге директива Већа 78/660/ЕЕЗ и 83/149/ЕЕЗ. Видети: *Службени лист РН*, бр. 182, од 29.06.2013, стр. 191.

које удовољавају одређеним потребама корисника, за шта је он спреман директно или индиректно да плати одговарајући еквивалент изражен у новцу. Без обзира што је наплативост услуге једна од њених битних карактеристика, показало се да ни са економског аспекта није нимало једноставно прецизирати појам услуга и јасно га дефинисати. Разлог за то се може тражити у карактеристикама услуга, које одликују неопипљивост, недељивост, хетерогеност и незадрживост (немогућност складиштења).⁷ Када је реч о правним аспектима дефинисања услуга, Општи споразум о трговини услугама (*General Agreement on Trade in Services* – ГАТС, који је ступио на снагу 1.1.1995. године) је први мултилатерални споразум који уређује сектор међународне трговине услугама. Успоставља оквире за вођење националних економских политика у сектору међународне трговине услугама, а његова усвојена правила су обавезујућа за све чланове СТО. Споразум садржи елементе трговине услугама, а саму услугу посматра као испоруку (*Service supply*) са одређеним основним фазним карактеристикама њеног настанка и промета: производња, разврставање, маркетинг, продаја и испорука услуге.

Саставни део Споразума је класификатор, који је у тренутку усвајања садржао листу од 160 различитих врста услуга, груписаних у следеће секторе:

1. пословне услуге (46 врста);
2. услуге веза (25),
3. грађевинарство и инжињеринг(5);
4. услуге дистрибуције (5);
5. општеобразовне услуге (5);
6. услуге у сфери заштите животне средине (4);
7. финансијске услуге и осигурање (17);
8. социјално здравствене услуге (4);
9. организација доколице (туризам), културе и спорта (5);
10. транспорт (33);
11. друге врсте услуга (1);

Поменути листа услуга повремено се разматра на Савету СТО за трговину услугама уз одговарајуће ажурирање, које усваја и евидентира Секретаријат. Аналитички приступ обухвата, поред напред наведених, и: рачуноводствене услуге, енергетске услуге и др. Сваки сектор се дели на подсекторе. Тако, на пример, под финансијским услугама, сагласно класификацији СТО, подразумевају се три фазе: осигуравајуће, банкарске и друге финансијске

⁷ Сања Јелисавац, „Услуге на међународном тржишту“, *Међународни проблеми*, бр. 4/2008, стр. 528-540.

операције.⁸ Процењује се да ће се до 2020. године обим светске трговине услугама у многим националним привредама вредносно изједначити са трговином робе.⁹ У међународној трговини робом, значајну улогу има трговинско посредовање и заступање. Међународни промет услугама претежно се заснива на директним контактима између давалаца и корисника. Услуге се не чувају на складиштима већ се, често, производе и користе истовремено. Без обзира на различите међусобне специфичности, међународна трговина услугама уско је повезана са трговином робе, почев од маркетинга и анализирања тржишта, информативних и консултантских услуга, транспорта робе, до сервисног опслуживања њених купаца. Ниво и квалитет услуга утиче на обим робног промета, а тиме и на развој производних делатности. С друге стране, радници у производном сектору, као што су информатичари, рачуновође, занатлије, такође пружају услуге. Укупно тржиште услуга, искључујући финансијску сферу, традиционално је представљало делатност резервисану за мала и средња предузећа. Ситуација се на том тржишту нагло променила масовним учешћем транснационалних компанија (ТНК), које су створиле глобални систем преноса информација. Значајно место у њиховој продаји нових производа заузимају услуге (нпр. компјутери се продају са пратећим програмима, електронским уређајима гарантује се сервисирање и одржавање технике). Поред тога појава ТНК условила је разуђеност предметних граница између појединих врста услуга. То је довело до експлозивног раста сфере услуга на међународном тржишту, али и до нових карактеристика, како саме услуге, тако и начина њиховог пружања и коришћења. Тако је пренос информација, трансфер технологије, финансијских и других средстава унутар једног пословног и приватно-правног система (транснационалног трговинског друштва), постао облик међународне продаје услуга. Директива у чл. 4 опредељује појам услуге као сваку привредну делатност, извршену од самостално запосленог лица, уз надокнаду која се наводи у чл. 50 Уговора о оснивању. Надокнада или плаћање је основни критеријум за оцену да ли се нека привредна активност, у смислу права ЕУ, може сматрати услугом. Сагласно пракси Европског суда правде (ЕСП), „битна карактеристика надокнаде се огледа у чињеници плаћања за конкретну услугу, при чему није од значаја да ли надокнаду плаћа непосредно сам корисник услуге, или то чини треће лице.¹⁰ У оквиру анализе садржаја неопходно је сагледати и моделе пружања услуга у међународном трговинском промету. За

⁸ Интернет: http://www.wto.org/english/tratop_e/background_papers_e.htm. 14.07.2016.

⁹ Интернет: http://www.facebook.com/note_id.

¹⁰ Handbook on Implementation of the Services Directive, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2007, p. 10, Интернет: http://ec.europa.eu/internal_market/services/service_dir./index_en.htm.

разлику од промета робом, међународно пружање услуга означава се и као „невидљива“ трговина, која није увек повезана са физичким преносом производа преко државних граница. На основу чл. 2 ГАТС-а, међународна трговина познаје четири модела пружања услуга:

а) Прекогранична трговина услугама

- представља модел по коме се услуге испоручују са територије једне чланице на територију било које друге државе – чланице СТО, док ни давалац ни корисник услуге не напуштају територију државе свог седишта, односно боравишта (продата услуга, аналогно продаји робе, прелази државну границу, а при томе се реализација услуге различито одвија, нпр. преносом стручног мишљења, савета, израдом научно-стручног пројекта, израда софтера;
- трансфер услуга најчешће се одвија слањем порука, докумената, дискова и слично, преко средстава брзих комуникација – Интернет, пошта, телефон, факс, телевизија;

б) Потрошња у иностранству

- представља вид пружања услуга који карактериште премештање или одлазак корисника услуге у инострану земљу, у којој он конзумира различите врсте услуга (туристичке услуге, услуге лечења, студирања, учења, и др.)
- због пласмана услуге на територији седишта њеног даваоца, овај вид промета се у литератури назива „тихи извоз“.

Значајна подручја тржишта плаћања, посебно кртична плаћања, те интернетска и мобилна плаћања остају расцепкана у националним границама. Многи иновативни платни производи или услуге нису обухваћени у потпуности, или великим делом подручјем примене Директиве 2007/64/ЕЗ. Надаље подручје примене ове Директиве, а посебно елементи искључени из њеног подручја примене попут одређених активности повезаних са плаћањем показало се у неколико случајева прилично нејасним, преопштим или једноставно застарелим с обзиром на брзи развој тржишта. Резултат тога је правна несигурност, могући ризици за сигурност у ланцу плаћања и недостатак заштите потрошача у појединим подручјима. Показало се да је даваоцима платних услуга тешко увести иновативне, сигурне дигиталне платне услуге које се лако употребљавају и пружити потрошачима и трговцима на мало ефикасне и прикладне начине плаћања у Унији. У том контексту, постоји велики позитивни потенцијал који треба подробно истражити. Одредбе ове Директиве о захтевима за транспарентношћу давалаца платних услуга, те оне о правима и обавезама о употреби платних услуга, требале би се примењивати према потреби и на трансакције у којима је један давалац платних услуга изван Европског Привредног Простора како би се избегли различити приступи у државама

чланицама на штету потрошача. Ова Директива требала би да следи приступ из Директиве 2007/64/ЕЗ којом се обухватају све врсте електронских платних услуга. Стога не би било примерено да се нова правила примењују на услуге или транспорт новчаних средстава са платиоца на платиоца, или транспорт новчаних средстава обавља искључиво у новчаницама и кованицама, или где се пренос заснива на папирном чеку, меницама, заложницама или другим инструментима, ваучерима или картицама које гласе на пружаоца платних услуга или другу странку ради давања новчаних средстава на располагање примаоцу плаћања. Персонализоване сигурносне податке које користи корисник платних услуга за сигурну идентификацију обично издају пружаоци услуга који воде рачуне, а они не улазе у уговорни однос с пружаоцима платних услуга који воде рачуне, те би независно о пословном моделу који користе пружаоци услуге иницирања плаћања, пружатељи платних услуга који воде рачуне требали омогућити пружаоцима услуге иницирања плаћања да се ослањају на поступке аутентификације пружалаца платних услуга који воде рачуне за иницирање плаћања у име оног који плаћа. При томе, он ни у једној фази платног ланца не поседује новчана средства корисника јер би за то морао прибавити одобрење. Уопштено, показало се да је функционисање сарадње националних надлежних тела одговорних за издавање одобрења институцијама за платни промет провођење контрола и одлучивање о повлачењу било којих издатих одобрења задовољавајуће. Међутим, сарадња надлежних тела требала би се поспешити у подручју размењених информација и доследне примене и тумачења нове Директиве у случајевима када би институција за платни промет с одобрењем хтела пружити платне услуге у држави чланици која није њена матична држава чланица, на основу права пословног настанка или слободе пружања услуга („*passporting*“) укључујући интернет. Премда се овом Директивом утврђују минимална овлашћења која би надлежна тела требала да имају при надзору усклађености институција за платни промет, та овлашћења треба да се извршавају поштујући основна права, укључујући право на приватност. Не доводећи у питање контролу независног тела (традиционалног тела за заштиту потрошача) и у складу са Повељом ЕУ о темељним правима, државе чланице би требало да успоставе прикладне и ефикасне заштитне мере када је могуће да би извршавање тих овлашћења могло довести до злоупотребе или произвољности које имају за резултат озбиљна ометања тих права, на пример претходним одобрењем правосудног тела дотичне државе чланице. Важно је осигурати да све особе које пружају платне услуге подлежу минималним правним и регулаторним захтевима. Стога је пожељно да се од свих особа које пружају платне услуге, укључујући особе које нису у могућности да испуне читав низ услова за добијање одобрења као институција за платни промет, захтева регистрација идентитета и локација. Такав приступ у складу је са начелима Посебне препоруке VI Радне групе за финансијско деловање код прања новца којом се предвиђа механизам на темељу којег се са даваоцима платних услуга који нису у могућности да испуне

све услове утврђене том препоруком, свеједно, може поступати као с институцијама за платни промет. У те сврхе, чак и ако су особе потпуно или делимично изузете од услова за одобрење, државе чланице требало би да их упишу у регистар институција за платни промет. Међутим, кључно је да могућност изузећа буде подложна строгим захтевима повезаним с вредностима платних трансакција. Институције за платни промет којима је допуштено изузеће не би требало да имају слободу пружања услуга, нити би требало да непосредно остварују та права као чланице платног система. За све пружаоце платних услуга кључна је могућност приступа услугама техничке инфраструктуре платног система. Тај би приступ требао да подлеже прикладним захтевима како би се осигурала целовитост и стабилност тих система. Сваки пружалац платних услуга који поднесе захтев за суделовање у платном систему требало би да сноси ризик сопственог избора система, и платном систему достави доказ из кога је видљиво да је његово унутрашње уређење довољно стабилно да би одолело свим врстама ризика. У те платне системе обично су укључене четворостране картичне шеме и велики системи којима се обрађују кредитни трансфери и директна терећења. С циљем осигуравања једнаког поступања широм ЕУ међу различитим категоријама пружаоца платних услуга с одобрењем, у складу с условима њихових дозвола, потребно је појаснити правила повезана с приступом платним системима. С обзиром на то да потрошачи и предузећа нису у истом положају није им потребан исти ниво заштите. Иако је важно заштитити права потрошача одредбама од којих није могуће одступити уговором, разумно је допустити предузећима и организацијама да се другачије договоре када не послују са потрошачима. Међутим, државе чланице могу предвидети да се у микро предузећима, како је дефинисано у Препоруци Комисије 2003/361/ЕЗ, поступа на исти начин као са потрошачима.¹¹ У сваком случају одређене основне одредбе ове Директиве требале би се увек примењивати независно о статусу корисника. Потрошачи платних услуга требало би да су заштићени од непоштене и заваравачке праксе у складу са Директивом 2005/29/ЕЗ Европског парламента као и са Директивом 2000/31/ЕЗ, 2002/65/ЕЗ, 2008/48/ЕЗ, 2011/83/ЕУ и 2914/92/ЕУ Европског парламента. Одредбе у тим директивама и даље се примењују. Међутим, требало би посебно појаснити однос између захтева који се односе на информације пре склапања уговора који су утврђени овом Директивом. Потрошачи би требало да добију основне информације о извршеним платним трансакцијама без додатних накнада. У случају једнократне платне трансакције давалац платних услуга не би требало да засебно наплаћује накнаду за те информације. Како би се узеле у обзир различите националне праксе, државе чланице требало би да могу захтевати да се месечни изводи рачуна за плаћање, на папиру или другом трајном носачу података, увек дају бесплатно. Потом, с

¹¹ Препорука Комисије 2003/161/ЕЗ од 6.05. 2003 о дефиницији микро предузећа, малих и средњих предузећа. Видети: *Službeni list EU*, L 124, од 29.05.2003, стр. 163.

циљем осигуравања вишег нивоа заштите, државе чланице требало би да могу у интересу потрошача да задрже или уведу ограничења или забране једностранних измена у условима оквирног уговора, на пример ако нема оправданог разлога за такву измену. С обзиром на накнаде, искуством је доказано, да је подела накнаде између платитеља и примаоца плаћања најефикаснији систем јер се њиме олакшава директна обрада плаћања. Износ свих наплаћених накнада може бити и нула јер се одредбама ове Директиве не би требало утицати на праксу према којој пружаоци платних услуга не зарачунавају потрошачима одобравање њихових рачуна или зарачунавају само примаоцу плаћања (трговцу), у ком случају платитељу не наплаћује накнаду. Одредбама о пренесеном износу или свим наплаћеним накнадама директно се не утиче на одређивање цена међу пружаоцима платних услуга или могућим посредницима. Како би смањили ризик и последице неауторизованих или неправилно извршених платних трансакција, корисници платних услуга требали би што пре могуће да обавесте пружаоце платних услуга о могућем оспоравању повезаном с наводним неауторизованим или неправилно извршеним платним трансакцијама, под условом да је пружалац платних услуга испунио своје обавезе обавештавања по основу ове Директиве. Ако корисник платних услуга достави то обавештење у прописаном року, требало би имати могућност остваривања тих захтева, подложно националним роковима, док не застаре. Овом Директивом не би требало утицати на друга потраживања између корисника платних услуга и пружаоца платних услуга. Пружаоци платних услуга одговорни су за безбедоносне мере, а те мере треба да су сразмерне ризицима на које се односе, те би требали да успоставе оквир за ублажавање ризика и задрже делотворне поступке управљања инцидентима. Требало би успоставити редован механизам извештавања како би се осигурало да пружаоци платних услуга надлежним телима редовно пружају ажуриране информације у процени својих сигурносних ризика и мерама које су предузели као одговор на те ризике. Обавезна извештавања о сигурносним инцидентима не би смела доводити у питање остале обавезе о извештавању о инцидентима утврђене у осталим правним актима Европске уније, те би сви захтеви утврђени у овој Директиви требали да буду у складу са обавезама извештавања које одређује остало право ЕУ и одговарајуће њима. Основне одредбе Директиве о електронској трговини примењују се на следећа поља, тј. експлицитно се искључује од поља примене појединих области, а то су:

- питања опорезивања,
- питања везана за услуге информационог друштва која су већ покривена директивама о заштити података и приватности о електронским комуникационим мрежама (95/46/ЕЗ, 97/66/ЕЗ),
- питања везана за регулисање јавних бележника и сличних струка које су повезане са вршењем јавних овлашћења, заступања странака пред судом,
- коцкање и игре на срећу;

Основно начело Директиве и оно на чему се темељи концепт пружања услуга информационог друштва је да се такво пружање услуга обавља без икаквог претходног одобрења или дозволе тј. да је потпуно слободно. Надаље директива посебно потенцира транспарентност пословања пружаоца услуга и заштиту потрошача, па стога прописује које све опште информације о себи мора учинити јавним и лако доступним пружалац услуге. Ту углавном спадају стандардне информације као што су идентификациони подаци или подаци о цени и све ове информације морају бити лако доступне и прегледне на сајту пружалаца услуга. Поред основних информација које је сваки пружалац услуга дужан да учини јавно доступним, приликом слања саме понуде он је дужан да достави и информације о техничким корацима које треба следити приликом закључења уговора, да ли ће тај уговор бити архивиран и доступан, техничким средствима за исправљање грешака пре слања поруџбине, језике на којима се уговор може закључити, итд. Кад је у питању комерцијална комуникација Директива прописује основне информације које она мора садржати, као и услове у вези са нетраженом комерцијалном комуникацијом, и поготово право да се спречи примање такве комуникације на захтев особе којој је послата. У погледу дефинисања временских одредница различитих радњи приликом закључивања уговора Директива дефинише када се сматра да је примењен одговор на понуду и потврду пријема, и тај тренутак везује за тренутак кад им странке којима су упућени могу приступити. С друге стране, питање тренутка закључења уговора Директива је оставила државама чланицама да регулишу у складу са својим општим правилима облигационог права.

Директива посебно наглашава да се не смеју стварати правне препреке које би онемогућиле закључивање уговора у електронском облику, тј. не сме им се оспорити пуноважност или ваљаност само зато што су закључени електронским путем. Наравно, Директива прописује, у виду изузетака, пар одступања од овог општег правила. Директива регулише и друге ствари, као што су питања везана за регулисане професије, кодексе понашања, вансудске начине решавања спорова, за сарадњу земаља чланица, и друго. Одређивање припадности пружаоца услуга информационог друштва одређује се према месту оснивања или тамо где му је претежно смештена пословна активност а не према месту где му се налази сервер или опрема. Директива дефинише које су то области које спадају у координантно поље али прописује и опште и специфичне изузетке од промене координантног поља, тј. ситуације у којима је могуће ускратити пружање услуга информационог друштва пружаоцу из друге земље. Општи изузеци су дефинисани у Анексу I Директиве, док се специфичне ситуације одређују на *ad hoc* бази. Оно због чега је битна ова клаузула је зато што је омогућила да пружаоци услуга основани у ЕУ прилагоде своје пословање, у одређеним областима, само једном сету правила и то њиховом домаћем када послују на тржишту ЕУ. Стога ова клаузула представља једно од најбитнијих питања које регулише ова Директива, јер она тежи да

пружи правну сигурност и јасноћу у погледу пружања услуга информационог друштва у читавој заједници. Директива се посебно бави и питањима ограничења од одговорности пружаоца услуга информационог друштва за садржај који преносе и складиште јер се овде, по први пут, на свеобухватан начин регулише ово питање које је од суштинског значаја за електронску трговину. У овим одредбама Директива заступа хоризонтални режим одговорности, што значи да се одредбе о ограничењу од одговорности примењују на све врсте повреда, без обзира да ли је у питању клевета, кршење ауторских права или нешто треће. Директива уводи такозвани режим „сигурне руке“ по коме пружалац услуга информационог друштва, који на одређени начин наступа на интернету, тј. испуњава услове из чланова 12-14 Директиве, није обавезан да врши претходни мониторинг садржаја који преноси-складишти нити је дужан да активно тражи чињенице које указују на противзаконите активности. Наиме, Директива предвиђа да је од одговорности за nelaгодност садржаја изузет сваки пружалац услуге које врши чист технички пренос података, привремено складиштење података и трајно складиштење података. Иако Директива регулише питање ограничења од одговорности, она не регулише питање сазнања за нелегалан садржај и процедуре скидања-онемогућавања спорног садржаја. Тиме су ова питања препуштена земљама чланицама да их регулишу националним прописима.

4) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

По правилу, услуга се прво купује, да би се потом произвела и користила. Корисник је поред даваоца, учесник у настанку услуге. У том смислу међународни стандард ISO 9004-2 опредељује услугу као резултат узajамног садејства даваоца и корисника. Многе државе су након 2011. године једностраним националним мерама либерализовале међународну трговину услугама, или то чине закључењем споразума, односно приступењем у чланство међународним трговинским организацијама. Директива Европског парламента и Већа бр. 123/2006 о услугама на унутрашњем тржишту је потписана 12. децембра 2006. године у Стразбуру. Ступила је на снагу 27.12.2006. године даном објављивања у Службеном листу Европске уније (Directive 2006&123&EC of the European Parliament and of the Council of 12 Decembre 2006 on Services in the Internal Market¹²). Директива 2007/64/ЕЗ донесена је у децембру 2007. године на основу предлога комисије из децембра 2005. Од тада је на тржишту плаћања малих вредности дошло до значајних техничких интервенција са брзим растом броја електронског и мобилног плаћања, те појавом нових врста платних услуга на тржишту што представља изазов за садашњи правни оквир. Преиспитивањем правног оквира

¹² Интернет: www.europarl.europa.eu/comparl/imco/services_directive/default_en.htm.230k.

ЕУ о платним услугама (а посебно анализом утицаја Директиве 2007/04/ЕЗ и саветовањем о Зеленој књизи Комисије од 11. јануара 2012. под насловом „У сусрет интегрисаном европском тржишту за картична плаћања те интернетска и мобилна плаћања“ показало се да су последице тог развоја значајни изазов из регулаторне перспективе. Директива нуди јединствена правила конкуренције у услужној сфери, уклањајући истовремено традиционалне границе међу члановима ЕУ у тој области. И поред тога, државе – чланице успеле су да задрже одређена ограничења, која омогућавају да се неки од националних услужних сектора резервишу само за домаћа лица, чиме они постају недоступни страним субјектима. Директива ЕУ 2015/2366 Европског парламента ступила је на снагу 25.12.2015 године. У складу са заједничком политичком изјавом чланица и Комисије од 28. септембра 2011. о документима са објашњењима, државе чланице обавезале су се да ће у оправданим случајевима уз обавештење о својим мерама за преношење приложити један или више докумената у којима се објашњава однос између делова директиве и одговарајућих делова националних инструмената за преношење. У погледу ове Директиве законодавац сматра оправданим достављање таквих докумената. За финансијско планирање и правовремено испуњавање обавеза плаћања потрошачи и предузећа морају уживати сигурност у погледу раздобља потребног за извршење налога за плаћање. Овом би се Директивом стога требало одредити када права и обавезе ступају на снагу, односно тренутак када пружалац платних услуга прими налог за плаћање, укључујући када је пружилац платне услуге имао могућност осигурати га комуникационим средствима уговореним у уговору о платним услугама, без обзира на читаво претходно учешће у процесу којим је дошло до настанка и преноса налога за плаћање, нпр. проверавање сигурности и расположивости новчаних средстава, информације у вези с употребом личног идентификационог броја или издавање обавезе плаћања. Одредбе о извршењу за пуни износ и рок извршења требале би да представљају добру праксу ако се један од пружалаца платних услуга не налази у Европској унији.

5) ИЗВОРИ

- Commission Staff working document Report on the application by Member States of the EU of the *Commission Recommendation on directors remuneration*, Brussels, 13.07.2007 SEC (2007) 1022, Интернет: http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/directors-remun/sec_200771022_en.pdf.
- Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing, 2005. (*Official Journal L309/15 of 25.11.2005.*), Интернет: <http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005>.
- Директива 2013/34/EU Европског парламента од 26. априла 2013. године о годишњим финансијским извештајима, консолидованим финансијским извештајима и

povezanim izveštajima za određene vrste preduzeća, o izmeni Direktive 2006/41/EZ Evropskog parlamenta, i o stavljanju van snage Direktive Veća i o stavljanju van snage direktiva Veća 78/660/EEZ i 83/149/EEZ, *Službeni list Republike Hrvatske*, br. 182, 29.06.2013.

- Regulation EC No 1889/2005 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on controls of cash entering or leaving the Community, Интернет: eur-lex.europa.eu/LexUriServ/.../2005/L.../L_30920051125en00090012.pdf).
- Uredba EU 2015/751 i Veća od 29. aprila 2015. o međunarodnim naknadama za platne transakcije na osnovu kartica; *Službeni list Republike Hrvatske*, br. 123 od 19. 05.2015.
- Директива (ЕУ) 2015/2366 Европског парламента (од 25. новембра 2015. године) односи се на платне услуге на унутрашњем тржишту, потом о измени директиве 2002/ЕЗ, 2009/65/ЕЗ, 2009/110/ЕЗ и 2013/36/ЕУ те уредбе (ЕУ) бр.1093/20010 и о стављању изван снаге Директиве 2007/64/ЕЗ, Интернет: [lex.europa.eu/LexUriServ/.../2005/L.../L_30920051125en00090012.pdf](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/.../2005/L.../L_30920051125en00090012.pdf).
- Директива 2014/92/ЕУ Европског парламента од 25. јула 2014. о упоредивости накнада повезаних с рачунима за плаћање, пребацивању рачуна за плаћање и основним услугама, *Sužbeni list EU*, L 257, 28.08. 2014, Интернет: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?ur=CELEX%3A32915L2366>.
- Директива Већа 2006/112/ЕЗ од 22.12. 2006 о заједничком саставу пореза за додату вредност, *Sužbeni list EU*, L 347, 11.12.2006.
- Јелисавец, С., Услуге на међународном тржишту, *Међународни проблеми*, бр. 4/2008.
- Ђирић, А., „Услуге као предмет међународног трговинског промета“, *Правни живот*, Београд, бр. 11/2011, II том.
- Уредба ЕЗ бр. 593/2008 Европског парламента и Већа од 17. априла 2008. године о праву које се примењује на уговорне обавезе (RIM I), *Sužbeni list EU*, L 177, 4.7.2008.

6) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Општи напредак – технолошки напредак у транспорту, рачунарству, телекомуникацијама и електронској трговини, омогућио је нагло ширење тржишта услуга на глобалном нивоу. Управо је процес глобализације повећао потребу за коришћењем услуга посебно у сфери комуникација и путовања. Временом долази до специјализације услужних делатности, нове систематизације услуга, њиховог ширег појмовног схватања, усавршавања модела њиховог пружања и коришћења, као и до промена нормативно-правних оквира у њиховом међународном трговинском промету. Многи видови производних услуга прешли су у категорију трговинских. Појмовима „експорт“ и

„импорт“ у међународном промету услуга придају се нова значења. На пример, роба у извозу која се превози бродом је у експорту, док је сам превоз врста транспортне увозне услуге. Туристичка агенција у Србији која упућује српске туристе у иностранство обавља послове извоза туристичких услуга, а привредне организације које примају иностране туристе се баве увозом услуга. На пример, српски научник који ради на научном пројекту у иностранству и трансферише новчану надокнаду за свој рад у Србију је извозник услуга. У националним оквирима долази до сужавања легислативног капацитета држава услед дејства споразума о привредном повезивању држава на билатералном, регионалном и универзалном нивоу. Из праксе Европског суда произилази да услуге које обавља држава за свој рачун, у контексту друштвених, образовних и правосудних активности, а не укључују наплату попут услуга националног образовања, или управљања националним социјалним осигурањем, не представља услугу у смислу права Европске уније. Требало би утврдити нова правила како би се испуниле регулаторне празнине истовремено пружајући више правне јасноће и осигуравајући доследну примену законодавног оквира широм Уније. Истовремено услови пословања требало би зајамчити постојећим и новим учесницима на тржишту како би се новим средствима плаћања омогућило ширење њихових тржишта и осигурао висок ниво заштите потрошача при коришћењу тих платних услуга широм ЕУ. Тиме би требало да се постигне ефикасност платног система у целини, и да се доведе до већег избора и транспарентности платних услога, а истовремено да се ојача поверење потрошача у усклађено тржиште плаћања. Ову Директиву не би требало примењивати на готовинске платне трансакције јер јединствено тржиште плаћања у готовини већ постоји. Она се не би требала примењивати и на трансакције на темељу папирних чекова с обзиром на то да папирне чекове, због њихове природе, није могуће обрадити тако ефикасно као друга средства плаћања. Међутим, добра пракса у том подручју требала би да се заснива на начелима утврђеним овом Директивом. Потребно је одредити категорије пружилаца платних услуга који могу законито пружати платне услуге широм ЕУ, а реч је о кредитним институцијама које примају депозите од корисника који се могу употребити за финансирање платних трансакција и које би требало и даље да буду подложне бонитетним захтевима утврђеним у Директиви 2013/36/ЕУ Европског Парламента и већа,¹³ Институцијама које издају електронски новац који се може употребити за финансирање платних трансакција и које би и даље требале бити подложне бонитетним захтевима утврђеним у Директиви

¹³ Direktiva 2013/34/EU Evropskog parlamenta od 26. aprila 2013. godine o godišnjim finansijskim izveštajima, konsolidovanim finansijskim izveštajima i povezanim izveštajima za određene vrste preduzeća, o izmeni Direktive 2006/41/EZ Evropskog parlamenta, i o stavljanju van snage Direktive Veća i o stavljanju van snage direktiva Veća 78/660/EEZ i 83/149/EEZ, *Službeni list Republike Hrvatske*, br. 182, 29.06.2013.

2009/110/ЕЗ, институцијама за платни промет и поштанским жиро-институцијама које су овлашћене за обављање наведених услуга на темељу националног права. Примена тог правног оквира требала би бити ограничена на пружаоце услуга за платне услуге као редовно занимање или пословну активност у складу са анализираном Директивом. Овом Директивом (*Директива (ЕУ) 2015/2366*) не доводе се у питање одредбе националног права које се односе на последице које су повезане са одговорношћу за неправилности при формулисању и преношењу изјаве. Када ова Директива упућује на износе у еврима те износе треба схватити као противвредност у националној валути како их одређује свака поједина држава чланица чија валута није евро. У интересу правне сигурности примерено је одредити прелазне одредбе према којима се лицима која су започеле обављати активности институција за платни промет у складу с националним правом којим се преноси Директива 2007/64/ЕЗ, пре ступања на снагу ове Директиве (*Директива (ЕУ) 2015/2366*), допушта наставак обављања тих активности у дотичној држави чланици током одређеног раздобља. У Годишњем извештају Европске Комисије о напретку Републике Србије у 2015. години једно од кључних питања у поглављу које се бави информатичким друштвом (ПГ 10), у којем је препозната потреба за даљим усаглашавањем законодавства, је и област електронске трговине. Директива о електронској трговини ЕУ је Законом о електронској трговини Србије у великој мери инкорпорирана у српски правни систем. Међутим, оно што треба имати у виду је да уређење ове области може бити решено само кроз овај закон с обзиром да информационе технологије постају саставни део сваке сфере живота, и да стога њихово регулисање не може бити концентрисано на једну област. Неопходно је да се системски уреди ова област кроз све прописе у којима се јављају одређени аспекти пружања услуга информационог друштва, а да се то уређење ослања на Закон о електронској трговини.